

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

2002 metai

1

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2002

1

VILNIUS 2003

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2002

1

VILNIUS 2003

UDK 947.45
Li 237

Redakcinė kolegija:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS

Vytauto Didžiojo universitetas

Alfonas EIDINTAS

Vilniaus universitetas

Zigmantas KIAUPA (pirmininkas)

Lietuvos istorijos institutas

Česlovas LAURINAVIČIUS

Lietuvos istorijos institutas

Ingė LUKŠAITĖ

Lietuvos istorijos institutas

Bronius MAKASKAS

Lenkijos MA Istorijos institutas

Jolita MULEVIČIŪTĖ

Kultūros, meno ir filosofijos institutas

Edmundas RIMŠA

Lietuvos istorijos institutas

Jolita SARCEVIČIENĖ (sekretorė)

Lietuvos istorijos institutas

Vladas SIRUTAVIČIUS

Lietuvos istorijos institutas

Saulius SUŽIEDĖLIS

Milersvilio universitetas

Redakcinės kolegijos adresas:

Kražių g. 5, 2001 Vilnius

<http://www.istorija.lt>

ISSN 0202-3342

© Lietuvos istorijos institutas, 2003

© Straipsnių autoriai, 2003

ARCHYVŲ SAUGYKLOSE

KRETINGOS BERNARDINŲ VIENUOLYNO FONDAS LIETUVOS MOKSLŲ AKADEMIJOS BIBLIOTEKOJE

2002 m. buvo švenčiamas pranciškonų įsikūrimo Kretingoje 400 metų jubiliejus. Pranciškonus observantus (bernardinus) 1602 m. į Kretingą pakvietė Jonas Chodkevičius ir jo žmona Sofija¹, atidavę jiems ką tik pastatytą bažnyčią. Atvykę bernardinai gavo konkrečią užduotį – kovoti su išplitusiu protestantizmu. Nuo to laiko Kretingos miestelio istorija tapo glaudžiai susijusi su šių vienuolių veikla.

Kretingos bernardinų vienuolynas ilgą laiką buvo miestelio ir jo apylinkių gyvenimo centras. Vienuolyno kunigai buvo paskirti aptarnauti Kretingos parapiją, kurį laiką administravo ir Klaipėdos katalikų bažnyčią², aktyviai dirbo sielovadinį darbą, savo gyvenimo pavyzdžiu ir patarimais vedė žmones link Dievo.

Bernardinai daug dėmesio skyrė savo dvasiniam tobulėjimui bei lavinimuisi. Tai liudija jų sukauptos knygos ir dokumentai, pasakojantys apie vienuolių veiklą, išsilavinimą, vienuolyno vidaus gyvenimą. Deja, mūsų laikus pasiekė tik nedidelė šio archyvo dalis. Nemažų nuostolių vienuolių palikimas patyrė jau XVIII a. – artinantis švedams, vienuoliai vertingesnius daiktus išvežė į Prūsiją ir niekada jų nebeatgavo³. Prieš Antrąjį pasaulinį karą Kretingos vienuolyno bibliotekoje buvo 10 tūkst. knygų (40 inkunabulų)⁴. Deja, vienuolių sukauptos vertybės vėl stipriai nukentėjo: Lietuvą okupavę rusai dokumentus degino tiesiog vienuolyno kieme⁵. Tuomet dalis archyvo buvo išgelbėta ir išvežta į Kauno universiteto biblioteką. Senoji Kretingos bernardinų biblioteka liko Kaune, išlikęs archyvas pateko į LTSR mokslų akademijos biblioteką (toliau – LMAB), o ne dingo, kaip teigiama istoriografijoje⁶.

¹ Žinomas Sofijos Chodkevičienės 1618 m. testamentas, kuriuo ji užrašo pinigų sumas Kretingos bernardinams, bažnyčiai, špitolei bei Kražių kolegijai, *LMAB RS*, f. 264, b. 1263.

² B. K v i k l y s, *Mūsų Lietuva*, t. 4, Vilnius, 1991, p. 648.

³ *Kretingos pranciškonų vienuolynas*, Klaipėda, 1989, p. 9.

⁴ *Lietuvos vienuolynai: vadovas*, Vilnius, 1998, p. 149.

⁵ *Kretingos pranciškonų vienuolynas*, p. 16–17.

⁶ Ten pat, p. 17.

Ši išlikusi Kretingos vienuolyno archyvo dalis ir dabar saugoma LMAB Rankraščių skyriuje (toliau – LMAB RS, f. 39 – Kretingos vienuolyno fondas).

Kretingos vienuolyno fondą sudaro 29 aplankai, 328 saugojimo vienetai arba beveik 21 tūkst. lapų rankraščių, mašinraščių, spaudinių, fotografijų ir atvirukų. Dokumentai parašyti lietuvių, lenkų, lotynų, rusų, vokiečių, hebrajų, prancūzų ir anglų kalbomis, apima laikotarpį nuo 1648 iki 1940 m. (didžioji dalis dokumentų parašyta XX a. pirmojoje pusėje).

Rankraščių skyriaus darbuotoja A. Kondroškaitė tvarkė fondą 1957 m. lapkričio – 1958 m. gegužės mėnesiais ir parašė trumpą fondo apžvalgą. Deja, anuomet pagrindinis uždavinys buvo ne kuo kruopščiau sutvarkyti ir aprašyti rankraščius, o kuo greičiau paleisti juos į apyvartą. Tuo metu dokumentai buvo aprašinėjami vadinamoju „trumpu aprašu“. Dėl skubos ir neatidumo fondas aprašytas gana klaidingai. Neatidžiai suformuoti vienetai, lapai dažnai sunumeruoti neatsižvelgiant į eilės tvarką, ypač daug klaidų padaryta nustatant dokumentų parašymo metus. Dažnai pasitenkinta nurašant pavadinimą nuo dokumento viršelio, kuris ne visada atitinka turinį, o kartais net suklaidina. Kai kurių klaidų buvo galima išvengti vien atsižvelgus į archyvaro sudarytus dokumentų sąrašėlius, priklijuotus ant kai kurių rankraščių viršelių⁷. Sistemindama A. Kondroškaitė minėtą fondą padalijo į devynias grupes. Ir čia nebuvo išvengta klaidų – dalis rankraščių buvo neteisingai priskirti kitoms grupėms. Beje, pavieniai Kretingos bernardinų dokumentai yra patekę ir į kitus LMAB fondus⁸.

1971–1975 m. Kretingos vienuolyno fondas buvo papildytas – prijungta 12 saugojimo vienetų, gautų per Vacį Milių iš kretingiško kraštotyrininko inžinieriaus Igno Jablonskio. Šiuos rankraščius sutvarkė ir kruopščiai aprašė D. Labanauskienė.

Mūsų tikslas – apžvelgti ir aptarti fondą, atskleisti jo turinį, ištaisyti pastebėtas aprašo klaidas. Šia apžvalga siekiama atskleisti vertingą ir įdomų Kretingos pranciškonų archyvą, kuris dėl nepreciziško sutvarkymo iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti neturingas ir neturintis mokslinės vertės. Kretingos vienuolyno fondą aptarsime pagal sisteminės grupės⁹. Dokumentus, kurie klaidingai buvo priskirti kitoms grupėms, apžvelgsime ten, kur jie turėtų būti.

Kretingos vienuolyno ir bažnyčios aktai. Parapijiečių sąrašai. Šios grupės dokumentai yra seniausi, apima 1648–1932 m. laikotarpį. Ankstyviausiam laikotarpiui priklauso Kretingos parapijos metrikų knygos. Jų nėra labai daug, tačiau tai vertingas šaltinis demografiniams ir genealoginiams tyrimams. Daug įdomios informacijos galima rasti ir vėlesniuose parapijiečių sąrašuose (1844–1930 m., su tar-

⁷ LMAB RS, f. 39, b. 8, 31, 90, 100, 136, 177, 202, 291.

⁸ Ten pat, f. 9, 12, 38, 43, 122, 163, 264.

⁹ Sistemines grupes aptarsime ne eilės tvarka, bet laikydamiesi teminio nuoseklumo.

pais): pastabos apie atliekančius religinę praktiką ir neatliekančius atskleidžia to meto tikinčiojo sampratą ir savimonę, religijos vietą ir reikšmę gyvenime. Pavyzdžiui, šios parapijos 1925–1927 m. moralė puikiai atsispindi klebono vestuose užrašuose: nurodyta, kas gyvena „be šliūbo“, neatliko velykinės išpažinties ar nepriėmė kalėdojančio kunigo (sign. 228). Beje, dalį žinių pateikė patys parapijiečiai, skųsdami kaimynus.

Kretingos vienuoliai. Šioje sisteminėje grupėje didžiąją dalį rankraščių sudaro įvairūs vienuolių bei kandidatų į vienuolius ar gimnazijos mokinius dokumentai: laiškai su prašymais priimti į vienuolyną ar gimnaziją, užpildytos anketos, gimimo metrikai, mokslo baigimo pažymėjimai, pažymos iš gydytojo ir kunigo, tėvų sutikimai. Šie dokumentai – tarsi XX a. 3–4 dešimtmečio Lietuvos visuomenės veidrodys.

Kretingos vienuolyno korespondencija apima 1872–1940 m. laikotarpį. Seniausioje raštų knygoje (sign. 158) – vienuolyno gauti aplinkraščių nuorašai, daugiausia – iš Telšių konsistorijos įvairiais einamaisiais reikalais: dėl metrikų, krikštytų žydų, aukų rinkimo akliesiems ir kt. Bene dažniausiai pasitaiko įrašai apie pabėgusį sutuoktinį. Kai kurie dokumentai labai vaizdžiai atskleidžia to laikotarpio realijas, pavyzdžiui, yra aplinkraštis dėl aukų rinkimo nukentėjusiems nuo 1891 m. nederliaus Rusijoje, maldos už carą.

Fonde yra gausu 1895–1940 m. vienuoliams atsiųstų laiškų iš Lietuvos ir JAV. Juose, be kita ko, yra duomenų apie kunigų tarpusavio santykius, pavyzdžiui, viename laiške rašoma, kad Maironis nesugyvena su komisaru ir bando visaip pakenkti pranciškonams (sign. 289). Įdomus susirašinėjimas su Amerikos lietuviais dėl apsigyvenimo Kretingoje pastatytuose šv. Antano namuose. Turime P. Bizausko, A. Butkevičiaus, K. Čepulio, A. Dirvelės, J. Pečkaičio, J. Vaškio ir kitų iškilų pranciškonų, taip pat Kauno arkivyskupo metropolito J. Skvirecko, Žemaitijos vyskupo G. Cirtauto, kanauninko P. Dogelio autografų (sign. 263, 295). Išsaugota daug Kretingos vienuoliams atsiųstų sveikinimų, atvirukų su miestų vaizdais, garsių Lietuvos žmonių vizitinių kortelių. Fonde saugomi pavieniai P. Bizausko asmens dokumentai (sign. 221, 314).

Šiam sisteminiam skyreliui priskirti XIX a. Kretingos vienuolyno ir bažnyčios vizitacijų aktai (sign. 110, 107, 96, 121, 116). Jie pradedami nuo bažnyčios ir vienuolyno įkūrimo istorijos, detaliai aprašoma bažnyčia, biblioteka, pateikiamas inventoriaus sąrašas, parapijos dvasininkų sąrašai su asmenine informacija.

1912 m. Kretingoje atsikūrę pranciškonai (pranciškonai konventualai ir observantai tuo metu jau buvo susijungę) buvo priskirti Silezijos šv. Jadvygos provincijai, nuo kurios atsiskyrė tik 1931 m. lapkritį. Kretingos vienuolyno archyve išliko 1927 m. Silezijos provincijai skirtos „Vienuolyno taisyklės ir papročiai“ lotynų ir lietuvių kalbomis (sign. 117, 243). Nurodytų nuostatų turėjo būti laikomasi ir

Kretingoje, todėl jie yra vertingas šaltinis vienuolyno tvarkai ir vidaus gyvenimui pažinti.

Įvairūs vienuolių užrašai. Dauguma šio sisteminio skyrelio rankraščių yra religinio turinio. Po „teologijos užrašų“ pavadinimu slepiasi pamokslų juodraščiai, pasiryžimai dvasiniam tobulėjimui, šv. Pranciškaus gyvenimo istorija ir netgi literatūriniai „Užsimąščiusio žmogaus“ kūrinėliai (sign. 197). Nagrinėjamos ir atskiros teologinės problemos: tvanas, šventųjų bendravimas, neturto įžadas, išpažintis (sign. 173, 174, 189, 195); surinktos citatos apie viltį, artimo meilę (sign. 123, 130). Yra užrašų apie vienuolių gyvenimą, elgesį ir pareigas (sign. 193), kur paaiškinta regula, įžadai, aptartos ugdytinios savybės. Dar galima paminėti vienuolių vestus filosofijos, Lietuvos istorijos, logikos užrašus, vokiečių-lietuvių kalbų žodynėlį (sign. 171, 187, 195, 196).

XX a. 3–4 dešimtmečių visuomenės tyrinėtojams turėtų būti įdomūs „Prašymai atlaikyti Mišias“ (sign. 288). Tokius prašymus siuntė ne tik iš visos Lietuvos, bet ir Amerikos lietuviai. Tikintieji prašydavo šv. Antano pagalbos ir užtarimo: pasak J. Vaškio, šio šventojo kultas Lietuvoje buvo populiarus jau XIX a. pirmojoje pusėje¹⁰. Laiškuose nurodomi prašymo motyvai (dėl „grįžimo į gerą kelią“, ligos). Yra duomenų ir apie garsaus pranciškono A. Pabrėžos kultą.

Pajamos. Išlaidos. Kretingos pranciškonų finansiniai dokumentai gana išsamiai atskleidžia vienuolyno materialinę padėtį ir kasdienę buitį.

Pirmiausia minėtini Kretingos bažnyčios ir vienuolyno inventoriai, surašyti 1787–1922 m. (sign. 23). Jų pateiktos informacijos pobūdis atitinka vizitacijų turinį. Daug yra 1909–1939 m. finansinių-ūkinių dokumentų (sign. 290); gausiai išlikusios pajamų-išlaidų knygos (1842–1933 m., su tarpais).

Šioje sisteminėje grupėje yra kelios 1892–1914 m. dokumentų registracijos knygos: gautų raštų, išduotų dokumentų, buhalterijos raštų (sign. 87, 99, 160, 199). Nemažai yra iš Kretingos muitinės gautų pranešimų (sign. 199).

Mokykla. Kretingoje mokyklos, veikusios nuo pat 1610 m., dokumentų šiame fonde nėra daug. Informacijos apie paparinę mokyklą galima rasti minėtuose vizitacijų aktuose. Paminėtini vienuolyno gimnazijos (kolegijos) 1932–1938 m. finansiniai dokumentai: pajamų ir išlaidų sąskaitos, kvitai, statybų išlaidų dokumentai (sign. 76–83), pajamų orderiai¹¹.

Vertingi rankraščiai, atspindintys to meto visuomenę – mokytojų sąrašai, kuriuose nurodomos jų pažiūros bei visuomeninė veikla. Iš 1927 m. užklauso apie Kretingos parapijos mokytojus (sign. 133) sužinome, kad šioje parapijoje dirbo 11 mokytojų (6 vyrai ir 5 moterys), jų amžiaus vidurkis – 22 metai. Be katalikų buvo

¹⁰ J. V a š k y s, *Pranciškonai Kretingoje*, Kretinga, 1940, p. 82.

¹¹ *LMAB RS*, f. 12, b. 3443, 3460–3463.

vienas žydas ir du liuteronai. Yra ir kitas greičiausiai to paties regiono mokytojų sąrašas (sign. 136).

Įdomūs 1923–1924 m. įvairių užrašų juodraščiai, kurie galbūt priklausė Kretingos gimnazijos mokiniams. Juodraščiams buvo panaudota XVIII a. pabaigos brolijos knyga: čia prirašyta lotynų kalbos žodžių, spręsti uždaviniai, yra vokiečių kalbos užrašų, pamokų tvarkaraštis (sign. 11).

Kalbos istorijai ir jos tyrimams vertingi 1926 (?) m. lietuvių kalbos gramatikos užrašai (sign. 194). Gramatika parašyta remiantis lotynų kalba – pateiktas lotyniškas terminas bei keletas jo vertimų variantų. Pavyzdžiui, *praepositio* verčiamas kaip priešdėlis arba priekaiša, *conjunctio* vadinamas jungtuve ir junge. Gramatikos pradžioje pateikta lietuvių kalbos abėcėlė skiriasi nuo dabartinės. Joje yra 30 raidžių – įtraukta *ł, ě, ů, w*, bet pažymėta, kad *f* ir *h* lietuviškoje abėcėlėje nėra. Įdomus aukštaičių ir žemaičių tarmės palyginimas, žemaitiškas įvardžiuotinių būdvardžių linksniavimas.

Religinės organizacijos. Šio skyrelio dokumentai apima 1756–1940 m.

Tarpukario laikotarpiu Kretinga tapo Lietuvos tretininkų centru¹². Ypač aktyviai tretininkus organizavo ir jų veikloje dalyvavo pranciškonas J. Pečkaitis. P. Bizauskas jau 1910 m. išleido „Rankvedėlį tretininkams“. Turime šios knygos pataisyto varianto (rengto antrajai laidai ?) rankraštį (sign. 168). Jame paaiškinti III Ordino įstatai, pridėti „Škicai prakalbų į Tretininkus per jų mėnesinius susirinkimus“.

Kretingos tretininkų organizacinė struktūra, veikimo sritys, veiklos gairės ir tikslai gana išsamiai atsispindi draugijos 1919–1924 m. protokoluose (sign. 118, 3, 212). Apie organizacijos populiarumą ir gausumą liudija ne tik Kretingos, bet ir kitose parapijose 1915–1926 m. veikusių tretininkų sąrašai (sign. 5, 202), kuriuose pateikta ir asmeninė informacija – žinios apie amžių, šeimyninę padėtį, užsiėmimą, pašalinimo ir išstoјimo priežastis.

Į Kretingą suplaukdavo klebonų laišakai dėl tretininkų, pranešimai iš III Ordino skyrių Lietuvos parapijose: Šilalėje, Kaune, Linkuvoje, Kavarske ir kitur (sign. 5, 245).

Prie sisteminės grupės „Pajamos. Išlaidos“ priskirtos 1920–1924 m. Kretingos tretininkų ir tretininkų kasos knygos (sign. 7, 8). Iš jų matyti, kad tretininkai skirdavo pinigų pavargėliams šelpti, bažnyčiai apšviesti, kelionėms į kongresą. Tretininkų pajamas daugiausia sudarė pinigai, gauti už nėrimą, audimą, skalbimą, giedojimą, knygų aptaisymą ir kitus darbus.

Kretingos vienuolyno fonde saugoma dalis Lietuvos katalikų jaunimo sąjungos „Pavasaris“ (Kretingos kuopos) archyvo. Informatyvūs 1919–1939 m. susirinkimų protokolai (sign. 9, 152, 208, 209). Juose atsispindi organizacijos veikla, siekiai, idėjos, struktūra, pateiktos trumpos kalbų ir paskaitų apžvalgos. Yra XX a.

¹² Lietuvos vienuolynai: vadovas, p. 149.

3–4 dešimtmečio Kretingos pavasarininkų sąrašai su atžymomis apie nario mokesčio sumokėjimą, nurodytas narių amžius, užsiėmimas, raštingumas (sign. 10, 143, 149, 154, 235). Yra duomenų, kad 1927 m. Kretingos kuopą sudarė 156 nariai: 41 vyras ir 115 merginų (sign. 9). Šiame skyrelyje yra išsamios informacijos apie „Pavasario“ finansinę padėtį, daug išlikusių 1927–1940 m. „kasos bylų“ (sign. 21, 115, 143, 155).

Kretingos parapijiečiai aktyviai veikė Bažnyčioje, gilinosi į krikščionybės idealus ir siekė dvasinio tobulumo. Tą rodo gausus dalyvavimas religinėse organizacijose bei įvairiose brolijose. Išlikusios Kretingos parapijos brolių knygos siekia XVIII a. vidurį. Čia veikė Šv. Onos, „Laimingos mirties“, Švč. Mergelės Marijos nekaltojo prasidėjimo, Viešpaties Jėzaus Kristaus Kraujo adoracijos, Rožinio, Škaplieriaus, Šv. Pranciškaus brolijos. Šių brolių knygoje (1756–1912 m.) trumpai aprašytos priėmimo sąlygos ir tvarka, sudaryti narių sąrašai, pateikiant išsamią informaciją (sign. 11, 90, 103).

Į Kretingos vienuolyno fondą įsiliejo pavieniai kitų organizacijų – vaikų Angelo Sargo sąjungos, Krikščionių demokratų partijos, Žemdirbystės būrelio, Katalikų apšvietos draugijos „Motinėle“, šv. Vincento Pauliečio vaikų darželio „Nazaretas“, Katalikų veikimo centro dokumentai: įstatai, protokolai, sąrašai (sign. 4, 6, 20, 120, 132, 134, 136, 210).

Kretingos stačiatikių cerkvė. Šios sisteminės grupės dokumentai apima laikotarpį nuo 1850 iki 1913 m. Jie atskleidžia kunigaikščio Vladimiro cerkvės Kretingoje veikimo istoriją. Literatūroje rašoma, kad pirmas stačiatikių šventikas į Kretingą atvyko 1865 m.¹³ Galbūt tas pirmasis Kretingos popas buvo Vladimiras Jurjevičius, nuolat minimas XIX a. 7–8 dešimtmečio Kretingos stačiatikių cerkvės dokumentuose.

Pirmiausia galima paminėti 1851–1913 m. korespondenciją. Tai daugiausia įvairūs administraciniai raštai, gauti iš Lietuvos dvasinės konsistorijos, Kauno ir Šiaulių dekanų, įvairių valdžios įstaigų (sign. 304, 316). Cerkvės gautus raštus galima išskirti į kelias pagrindines grupes: raštai dėl stačiatikių gyventojų sąrašų, pranešimai dėl iškilmingų pamaldų organizavimo, prašymai palaidoti mirusius kareivius ir kitus stačiatikius (sign. 310, 309, 313, 312), laiškai dėl metrikų, išpažinčių, kitų bažnytinių reikalų¹⁴.

Yra finansinių dokumentų: dėl stačiatikių cerkvių Kretingoje ir Skuode statybos, informacija apie 1869 m. gautas parapijos pajamas, raštai dėl muitų ir aukų rinkimo, sąskaitos (sign. 307, 315, 302, 239, 311).

Troškūnų ir Kauno vienuolynai. Atkurtas Kretingos vienuolynas turėjo filialus Kaune (Žaliakalnyje) ir Troškūnuose. Dalis šių vienuolynų 1929–1937 m. do-

¹³ B. K v i k l y s, min. veik., p. 253.

¹⁴ L M A B R S, f. 12, b. 928, 930, 931.

kumentų pateko į aptariamą fondą. Iš Kauno vienuolyno yra tik viena 1930 m. byla dėl nekilnojamojo turto.

Troškūnų vienuolyno, atkurto 1929 m. ir dėl pašaukimų trūkumo vėl uždaryto 1937 m.¹⁵, veikla pakankamai atskleista Kretingos vienuolyno fondo dokumentuose. Yra buvusių vienuolyno vyresniųjų K. Čepulio, A. Butkevičiaus dokumentų, jų bei kitų vienuolių paskyrimai į Troškūnų vienuolyną, Panevėžio vyskupo K. Paltaroko raštas (sign. 243). Įdomus 1930 m. dokumento nuorašas, kuriuo prašoma nepriklausomybės Lietuvos komisariatui (sign. 243). Fonde saugomi įvairūs Troškūnų vienuolyno viršininkui A. Butkevičiui 1913–1936 m. rašyti laiškai (sign. 263).

Dauguma šiam skyreliui priskirtų dokumentų – finansiniai: pajamų ir išlaidų knygos, sąskaitos, ataskaitos. Vienuolyno pajamos ir išlaidos išskirtos į tam tikras specifines grupes. Galime pastebėti beveik nuolatinį kasos deficitą.

Varia. Šiam skyreliui priskirta į fondą patekusi spauda: Kretingos vienuolių leisto žurnalo „Pranciškonų pasaulis“ 1940 m. antras numeris, kiti leidiniai, įvairių žurnalų bei laikraščių iškarpos (sign. 124, 181, 184, 296). Fonde yra prenumeratorių iš Kretingos ir Troškūnų parapijų sąrašai, „Katalikiškų laikraščių sąrašas“ (sign. 12, 109).

Kretinga tarpukariu buvo ne tik religinis centras. Pranciškonas J. Pečkaitis aktyviai veikė bitininkystės srityje. 1915 m. Vilniuje buvo įkurta Lietuvos bitininkų draugija „Bitė“, kurios centras 1918 m. persikėlė į Kretingą. Tad neatsitiktinai į Kretingos vienuolyno fondą pateko rankraščių, susijusių su bitininkyste. Tai „Page-rinto Dadano avilio“ planas, aprašyti įspūdžiai iš kelionės pas Suvalkijos bitininkus, yra įvairių patarimų bitininkams, „Bitės“ valdybos biuletenis, straipsnių apie bitininkystę, vienas iš straipsnelių pavadintas „Bitininkavimo poezija“ (sign. 129, 179, 185, 197).

Kad Kretingos vienuolyno fondas buvo tvarkytas paskubomis ir neatidžiai, dar kartą paliudija ir tai, jog į vieną saugojimo vienetą (sign. 296) pateko įvairiausi pavieniai dokumentai, kurių daugelis turėjo būti prijungti prie kitų vienetų. Pavyzdžiui, čia pateko susirašinėjimas dėl stojimo į vienuolyną, tušti vokai nuo stojančiųjų laiškų, K. Čepulio korespondencija ir Troškūnų vienuolyno dokumentai, vienuolių paskyrimo raštai, tretininkų „Pavasario“ draugijos, ateitininkų dokumentai. Paminėtinas Kauno, Telšių ir Kaišiadorių vyskupijų 1932 m. kunigų sąrašas (nepilnas), LKMA laiškas K. Čepuliui su J. Tumo-Vaižganto autografu.

Šiam skyreliui priskirti įvairūs pavieniai dokumentai, nesusiję nei su pranciškonais, nei su Kretinga. Iš unikalesnių dokumentų galima paminėti hebrajų kalba vestą 1789–1990 m. pirklio sąskaitų knygą, 1886–1913 m. Ukmergės žydų teismo bylą (sign. 106, 180).

¹⁵ R. L a u k a i t y t ė, *Lietuvos vienuolijos. XX a. istorijos bruožai*, Vilnius, 1997, p. 72–73.

Aptartas Kretingos bernardinų fondas puikiai atspindi tarpukario pranciškonų vidaus gyvenimą, Kretingos ir visos Lietuvos visuomenę, jos pasaulėvoką; leidžia pajusti miestelių vidinį gyvenimą, jo pulsavimą. Vienuolių sukaupta medžiaga naudinga tarpukario visuomenės, ypač religinio mentaliteto, kasdienybės, lingvistiniams tyrimams.

Gita K a n i š a u s k a i t ė
(Lietuvos Mokslų akademijos biblioteka)